

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

Jaargang 59, no. 6

5 november 1983

HOOFDARTIKEL

Op bezoek in Griekenland III (slot)

Positief

Er valt heel wat positiefs te zeggen over de Greek Evangelical Church. Wij willen aandacht vragen voor de volgende vier punten:

1. De GEC heeft een *confessie* die naar het ons voorkomt in principe gereformeerd is. Op de laatste zondagmiddag heeft oud. A. Koulouris een heel aantal artikelen voor ons in het Engels vertaald en hoewel de belijdenis wel vrij kort is, viel het ons op dat er geen ongereformeerd geluid viel te beluisteren.
2. De GEC heeft een *kerkregering* die wel enigszins lijkt op die van de presbyterianen, maar die onze vorm van kerkregering dicht benadert. De kerkeraad heeft gezag, de vorm van classis of presbytery ontbreekt, terwijl de local synod en de general synod veel overeenkomst vertonen met de particuliere en generale synoden, zoals wij die kennen.
3. De GEC heeft de vaste wil om 'conservative' te zijn in de beste zin van het woord: behoudend, orthodox, gehoorzaam aan het Woord van God. Men gelooft onvoorwaardelijk in de Heilige Schrift als het betrouwbare, *onfeilbare Woord van God*.
4. Wat de plaatselijke gemeenten betreft: voorzover wij konden nagaan is er sprake van *levende kerken*. In de erediensten wordt het Woord van God gepredikt. Er is activiteit, ook bij de gewone gemeenteleden: bijbelstudie, een goed bezoek van de samenkomsten (in de morgendiensten zijn wel meer aanwezigen dan in de avonddiensten). Ook onder de jeugd is het meeleven hartverwarmend.

Dankbaar valt te constateren dat er in de Griekse samenleving, die voor het overgrote deel behoort tot de vrijzinnige Grieks-orthodoxe kerk, ook een kleine, schriftgetrouwe protestantse kerk bestaat en dat deze haar licht niet onder de korenmaat zet. Dat is des te meer belangrijk, omdat er naast deze kerk alleen nog maar *sekten* zijn, zoals de Pinksterbeweging, methodisten en baptisten.

Invloeden

Natuurlijk is de Greek Evangelical Church kwetsbaar. Er zijn *weinig krachten*: een dozijn predikanten en een tiental evangelisten, verspreid over een heel land en zelfs daarbuiten, is maar een klein getal. Men heeft een belijdenis, maar niet bij allen fungeert die op gelijke wijze. Soms is men *argeloos* tegenover allerlei sektarische wind van leer.

Wat zal de toekomst brengen? Gaat men inzien dat het lidmaatschap van de Wereldraad van kerken niet te handhaven is? Komt er een nauwere band aan de belijdenis? Vaart men straks een strakkere confessionele koers? Kunnen er op den duur nauwere banden worden aangeknoopt van gereformeerde zijde?

Het zijn nu nog open vragen, maar het is van groot belang dat de situatie in kaart gebracht

---

INHOUD: *Hoofdartikel*: Op bezoek in Griekenland, III (slot). *Kort gehouden*: Waarom rechts? *Uit de Schrift*: Rechtvaardigheid. *Kerkelijk leven*: De koninklijke weg. *Problemen onderweg*. Het effenen van de weg. *Muziek*: Een vaste burcht. Samen zingen in... *Persschouw*: De 'vredes-demonstratie' van 29 oktober. Hopeloze verwarring. Iets over onze zusterkerken in Korea.

wordt en dat de contacten die er momenteel zijn, zullen blijven en zo mogelijk steviger worden!

Lange historie

Griekenland heeft een lange historie, en het is een geweldige zaak als de lijn van het verleden naar het heden zou kunnen worden doorgetrokken.

Wie op bezoek in Griekenland is, die krijgt stelselmatig te maken met allerlei perioden uit de geschiedenis, waarvan de restanten nog heel dikwijls zichtbaar zijn.

Er was — zo ongeveer 5 tot 7 eeuwen voor de geboorte van Christus — een *Archaische periode*, toen de handel bloeide en de macht in handen was van de aristocratie.

Er was een *klassieke periode*, tot ongeveer drie eeuwen voor Christus, toen Macedonië een grote rol speelde en de Perzen het land bedreigden. Evenals dat het geval is met de *Archaische periode* dateren veel kunstwerken uit deze tijd.

Er was een *Hellenistische periode*, die daarop volgde, toen Athene nauwelijks meer een rol speelde en de Romeinen de Grieken versloegen bij de landengte van Corinthe.

Er was een langdurige *Byzantijnse periode*, toen met keizer Constantijn het christendom staatsgodsdienst werd. Maar er volgde ook verovering door de Turken in de Middeleeuwen. Er was een Griekse vrijheidstrijd, Griekenland is koninkrijk geworden, maar later weer republiek. En wat de jongste geschiedenis betreft: er was Duitse bezetting, een militaire dictatuur, maar sinds bijna tien jaar ook weer een parlementaire democratie. Om kort te gaan: Griekenland heeft een rijke, maar ook wel zeer bewogen geschiedenis gehad.

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DE UN JUIUS VERHELT

ALS DIE VAN EEN AREND PB 108 S

KERNREDACTIE: DR. K. VELING (eindredacteur), DS. C. J. SMELIK, DR. W. G. DE VRIES.

BREDE REDACTIE: PROF. DRS. D. DEDDENS, PROF. DR. J. DOUMA, PROF. J. KAMPHUIS, PROF. DR. C. TRIMP, DS. C. J. SMELIK, DR. K. VELING, DR. W. G. DE VRIES.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
K. Veling, Postbus 99, 8050 AB te Hattem.

ADMINISTRATIE: Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postrekening 406040 - Postbus 25, 4460 AA Goes - Tel. (01100) 15591

Advertenties 35 cent per mm. Contracttarief op aanvraag.
Advertenties (01100) 27555, toestel 10.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Abonnement: f 69,— per jaar — Buitenland: f 121,20 per jaar (zeepost).

Losse nummers f 1,25 (excl. porto).

Begin van de kerk

Wat ons ongetwijfeld het meest boeit, is het feit dat Griekenland (of wil men: Macedonië) het eerste land in Europa was, waar de kerk van Christus werd geplant. Het is dan ook bijzonder interessant, op de plaatsen te vertoeven, waar de apostel Paulus voor het eerst in Europa het Evangelie heeft verkondigd en waar christelijke kerken werden gesticht. En even boeiend is het dan, te zien hoe op dezelfde plaatsen of in de omgeving daarvan weer kerken zijn geïnstitueerd, die trouw willen blijven aan het Woord van God, zoals de apostel het al had gebracht.

In de eerste week van ons verblijf in Griekenland, toen wij in de omgeving van Katerini en Thessaloniki verbleven, hebben wij onder de plezierige begeleiding van de evangelist (nu predikant) G. Yfantides in het Noorden de apostel Paulus mogen 'nareizen'.

Eigenlijk is het woord nareizen niet helemaal op zijn plaats, want toen Paulus voor het eerst naar Europa kwam, was hij over zee gevaren. Wij kwamen van Athene in Thessaloniki per vliegtuig aan en reisden de plaatsen Berea, Thessaloniki, Apollonia, Amphipolis en Neapolis in precies de andere volgorde af als de apostel dat deed blijkens het verhaal in Handelingen 16 en 17.

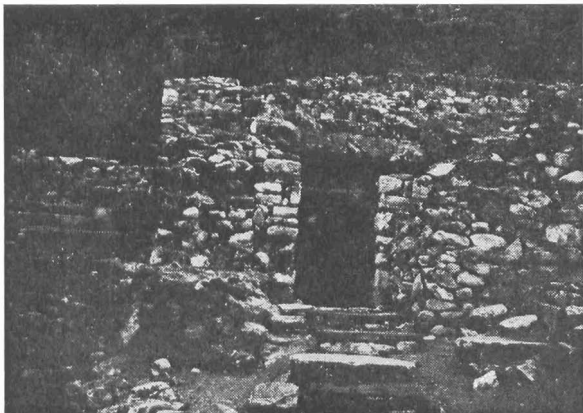
Alleen het laatste stukje van deze reis liep parallel met die van de apostel Paulus: van Neapolis naar Filippi, destijds de eerste stad van Macedonië (Hand. 16 : 12), ook de eerste stad waar de kerk werd gesticht.

Filippi

Er is een nieuw Filippi gebouwd op een aantal kilometers afstand van het oude. Daar is geen kerk meer, die deze naam kan dragen. Maar we reizen naar het oude Filippi, althans naar de resten daarvan, op ongeveer 15 km afstand van de

De oude markt (agora) te Filippi.

De oude gevangenis te Filippi, waar Paulus en Silas gevangen hebben gezeten.

havenstad Kavala, dat in de dagen van Paulus Neapolis heette en dat toen ook al de haven van Filippi was.

Hier heeft de apostel destijds voor het eerst in Europa het Evangelie verkondigd! Nog is de *agora*, de markt te zien, met enkele treden van de *bèma*, het podium, waar de rechtsspraak geschiedde. Hier moet het geweest zijn dat Paulus en Silas zijn aangeklaagd dat zij de stad in rep en roer hadden gebracht (Handelingen 16 : 19 en 20). Lydia ontving hier de doop, als eerste. Ook haar naam is bewaard: een klein dorp in de direkte omgeving van Filippi is naar haar genoemd.

Het lijkt geen kolossale stad geweest te zijn, het Filippi uit de dagen van Paulus. Maar de ligging is nog precies afgebakend. Aan de andere kant van de weg die naar het Noorden loopt, zijn rotsen te zien. Nog steeds kan heel duidelijk onderscheiden worden dat hier een gevangenis geweest is, een kerker, in de rotsen uitgehouwen. Dit was de plaats waar Paulus en Silas gevangen gezeten hebben, waar zij omstreeks middernacht Gods lof zongen, en waar de direkteur van de gevangenis met zijn gezin tot het geloof kwam (Handelingen 16 : 24-34).

Nee, er is geen kerk meer in Filippi. Wel ten Noordwesten van Filippi zijn er kleine kerkjes, meest zonder predikant, maar met ouderlingen die zelf de kerkdiensten verzorgen, zoals een ouderling van tachtig jaar in de gemeente te Vergi. Opvallend is dat hier soms zeer hoge leeftijden worden bereikt. Een van de ouderlingen van de kleine gemeente te Dimitriti, zelf een man op leeftijd, vertelt ons dat zijn moeder nog leeft en dat zij 107 jaar oud is, terwijl zijn grootmoeder de uitzonderlijk hoge leeftijd van 127 heeft mogen bereiken!

Thessaloniki en Berea

Als Lucas in Handelingen 17 : 11 een vergelijking

KORT GEHOUDEN

Waarom rechts?

Het ging op de catechisatie over Christus die aan Gods rechterhand gezeten is. En er werd op gewezen, dat Gods rechterhand vaak in de bijbel wordt genoemd, bijvoorbeeld als aanduiding van de kracht van God. Maar, zo ging ik verder, het zitten aan de rechterhand van God betekent nog veel meer. Laat ik een voorbeeld noemen: wanneer en waarom laat je iemand rechts van je lopen of plaats nemen aan je rechterhand?

Doodse stilte . . . Ze keken me aan, alsof ze het in Keulen hoorden donderen. Nee, dat zeg ik verkeerd, want ook met spreekwoorden moet je drommels oppassen. Als ik zo nu en dan ter illustratie en verlevendiging van de catechisatie kom, zeggen ze, niet meestal, maar toch wel vaak: wat betekent dat dan? Nu, zo ging het ook met dit voorbeeld van de rechterhand. Ik zag in de ogen van mijn catechisanten 'uh?' staan.

Nog eens herhaalde ik de vraag: waarom laat je iemand *réchts* lopen? Nooit van gehoord, zei er een. Toen ik ten einde raad vroeg: heeft dan niemand daar ooit van gehoord, was men unaniem in de reactie: nee!

Ze wisten het eenvoudig niet, want het was ze gewoon niet bijgebracht.

Ik dacht terug aan mijn lagere school. Daar kregen we in de zesde klas óók les in wellevendheidskunst. En die lessen waren grondig, nou en of!

Zo kregen we de vraag te verwerken: wanneer je op straat loopt en je moet je hoed afnemen, met welke hand doe je dat dan? Daar hadden wij als jongens van 11, 12 jaar nog nooit over nagedacht! Een hoed, stel je voor.

Het antwoord was verbluffend eenvoudig: als iemand je *réchts* passeert, neem je de hoed met de linkerhand van je hoofd en als iemand je links passeert, doe je het met je rechterhand. Immers: ze moeten je gezicht kunnen zien, als je iemand groet.

Nu, ik zag de gezichten van mijn catechisanten, die nog nooit hadden gehoord van eerbetoon aan ouderen en hogergeplaatsten door hen rechts te laten gaan of staan of zitten.

Toen dacht ik: een beetje les in wellevendheid zou toch niet kwaad zijn. Het hoeft niet, zoals vroeger, maar het zou toch vandaag ook moeten.

Later vroeg ik een van mijn kinderen: waarom laat je iemand rechts lopen? Antwoord: nooit van gehoord!

Laten we beginnen de hand in eigen boezem te steken! Niet voor niets is gezegd: wie waren er éérder, de ouderen of de jongeren?

W. G. d. V.

trekt tussen de Joden in Thessalonika en in Berea, valt deze vergelijking duidelijk ten gunste van die in Berea uit. Die van Berea onderscheidten zich gunstig van die van Thessalonika omdat zij het woord in alle bereidwilligheid aannamen en dagelijks de Schriften nagingen, of deze dingen zo waren.

Vandaag aan de dag lijken de rollen omgekeerd te zijn. In Thessaloniki, zoals de plaats thans heet, is een behoorlijk grote en ook meelevende gemeente van de GEC, met de zeer actieve predikant Ds. S. Kaloterakis, die ook de moderator was van de laatste generale synode van de GEC. In Veria, zoals men Berea nu noemt, is wel een kleine gemeente, maar zonder predikant en ook praktisch zonder verband met de andere kerken. Men staat wat op zichzelf en het meeleven lijkt hier niet zo groot te zijn.

Er is nog wel een beeltenis van de apostel Paulus te zien, en ook een inscriptie met de woorden uit Handelingen 17 in hetzelfde parkje, maar de kerk is hier als tot niet gekomen . . .

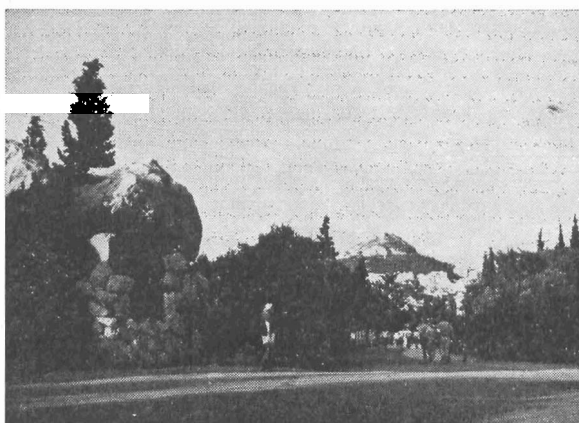
Nog steeds kan men de plaats wijzen waar men Paulus, zonder Silas en Timotheüs, heeft laten vertrekken 'in de richting van de zee' (Hand. 17 : 14).

De apostel vertrok toen — naar alle waarschijnlijkheid per boot — naar Athene. Merkwaardig: het tussenliggende stuk tussen Macedonië en Achaje wordt niet genoemd in de Schrift. In heel dat gedeelte van Midden-Griekenland is ook op de dag van vandaag vrijwel geen kerk te vinden. Gaat men van Berea 'in de richting van de zee' en dan verder naar het Zuiden, dan vindt men nog de kerk van Katerini, maar dan houdt het ook op. Ten Zuiden van deze stad verheft zich de hoge Olympus, waarvan de hoogste top 2911 meter hoog is, zetel van Zeus, destijds de oppergod van de Grieken. Hoge bergen beschouwde men vaak als woning van de goden. Mijn reisgenoot, Ds. T. Wendt, noemt de mogelijkheid dat dit de dichter van Psalm 121 door de gedachten speelde, toen hij naar de bergen keek: 'Ik hef mijn ogen op naar de bergen: vanwaar zal mijn hulp komen?' Het zou nog meer het antithetische van het volgende vers onderstrepen: 'Mijn hulp is van de HERE, die hemel en aarde gemaakt heeft'!

De hoge bergketen Olympus blijft intussen beroemd en de Griekse vliegtuigen die er regelmatig overheen vliegen hebben de naam ook geannexeerd: Olympic Airways. Met een van deze toestellen vliegen wij terug naar Athene in het tijdsbestek van 50 minuten. De apostel Paulus zal over de reis van Macedonië naar Athene heel wat langer hebben gedaan!

Athene en Corinthe

We trekken opnieuw een vergelijking. Ditmaal tussen Athene en Corinthe. Paulus bracht in Athene het Woord van God. Hij was geïrriteerd, dat de stad zo vol afgodsbeelden was (Hand. 17 : 16). Hij sprak op de markt, de *agora* (nog steeds goed te zien!) met wijsgeren, en hield zijn beroemde rede op de *Areopagus*. De plaats waar Paulus gestaan heeft, wordt nog aangegeven, maar weinigen kijken er naar. Alle aandacht concentreert zich op de vlak daarbij gelegen *Akropolis*, met de vele restanten van de Griekse vergane glorie . . .

De Areopagus te Athene, waar de apostel Paulus zijn rede hield.

Het slot van Handelingen 17 vermeldt slechts enkele namen van hen die in Athene tot geloof kwamen. Er is dan ook een duidelijke tegenstelling met het volgende hoofdstuk, als het gaat om Corinthe. De Here zegt immers in een gezicht tot Paulus dat hij niet bang moet zijn. 'Want Ik ben met u en niemand zal het op u toelagen om u kwaad te doen, want Ik heb veel volk in deze stad' (Hand. 18 : 10).

Niet minder dan anderhalf jaar is Paulus dan ook in Corinthe geweest. Daar is de kerk geplant, en later schrijft de apostel verscheidene malen brieven naar deze gemeente. Corinthe was een kolossale stad. Onze gids vertelt dat deze grote havenstad in haar bloeitijd niet ver van een miljoen inwoners af geweest is!

Ook hier is nog de *bèma* te zien, het podium waar de apostel Paulus gestaan heeft. Hij moet het gezicht gehad hebben op de indrukwekkende Apollo-tempel, waarvan de restanten zelfs nog in het oog vallen.

Veel is nog te reconstrueren in deze stad, die veel groter geweest is dan Filippi. Men wijst zelfs nog een soort winkelcentrum aan, waar de vele waren dagelijks verhandeld werden.

De Apollo-tempel te Corinthe, tegenover de bèma, het podium waar de apostel Paulus gestaan heeft.

Ook Corinthe is niet ver van de oude stad weer opgebouwd, maar de kerk is er niet meer te vinden. De rollen lijken omgekeerd: vroeger slechts enkele gelovigen in Athene, en veel volk van de Here in Corinthe. Tegenwoordig in Corinthe geen kerk meer, maar Greek Evangelical Church heeft wel haar 'eerste', 'tweede' en 'derde' gemeente in Athene, bloeiende kerken met een actief kerkelijk leven. En in de naaste omgeving, Piraeus en Nikaea, zijn nog eens twee gemeenten van de GEC. Dat zijn samen vijf kerken met vijf predikanten!

Gods Woord houdt stand

Zo blijkt ons nog eens aan het eind van onze boeiende reis de waarheid van wat wij belijden in de Dordtse leerregels: 'Om de mensen tot het geloof te brengen, zendt God genadig verkondigers van deze zeer blijde boodschap tot wie Hij wil en wanneer Hij wil' (D.L. I, 3). Hoe zal het verder gaan in Griekenland? De GEC heeft maar kleine kracht. De tegenstand is groot. Gevaren, van buiten af en van binnen uit, zijn er overal.

Griekse dominees vragen ons, te blijven bidden voor deze kerken, die tegen de stroom moeten oproeien. Zij zijn er van overtuigd dat het Woord van God stand houdt. Wij hopen en bidden dat ook zij zelf stand mogen houden! Moge het deze gemeenschap gegeven zijn, dat de Koning der kerk van haar kan zeggen, wat Hij eenmaal heeft laten schrijven aan de kerk te Philadelphia: 'Zie, Ik heb een geopende deur voor uw aangezicht gegeven, die niemand kan sluiten; want gij hebt kleine kracht, maar gij hebt mijn woord bewaard en mijn naam niet verloochend' (Openbaring 3 : 8).

Groningen

K. DEDDENS

VOOR GOEDE BOEKEN ...
UITGEVERIJ
OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.
AL MEER DAN 75 JAAR ...
Vraag even de kleurige boekenbrochure!
Oosterbaan & Le Cointre B.V. - Goes - Tel. 01100-15591

Rechtvaardigheid

'Hij heeft u bekend gemaakt, o mens, wat goed is en wat de Here van u vraagt: niet anders dan recht te doen en getrouwheid lief te hebben, en ootmoedig te wandelen met uw God'.

Micha 6 : 8.

De profeet Micha spreekt over een rechtszaak tussen de HERE en Zijn volk (6 : 1-8). Bergen en heuvels moeten getuigen zijn in het proces. De HERE is Aanklager. Het vonnis vinden we in het hierboven afgedrukte vers. Die gerechtelijke uitspraak bevat de grondregel van het verbond; het is geen nieuws voor het volk, de HERE heeft het al vaker bekend gemaakt. Wat vraagt de HERE van Zijn verbondsvolk? In drie woorden kunnen we dat samenvatten: rechtvaardigheid, getrouwheid en ootmoedigheid. In drie schriftoverdenkingen zullen we D.V. deze drie elementen uit dit vers bespreken.

Hoe kwam het toch zover, dat er tussen de beide verbondspartijen een rechtsgeding moest plaatsvinden? De liefdesrelatie van het verbond bevindt zich in een crisis, omdat één van beide partijen ontrouw is geworden. In de Schrift wordt het verbond vaak vergeleken met een huwelijk; in een huwelijk kan het ook gebeuren dat er door de één bittere verwijten geuit worden tegen de ander. Het kan komen tot felle aanklachten, terwijl alles zo mooi begon en ook zo mooi had kunnen zijn. De HERE roept Zijn verbondsvolk toe: 'Waarmede heb Ik u vermoeid?', vers 3. Hoe komt het toch dat u het verbond beu bent? Niet alleen het hele volk wordt aangesproken, maar ook richt de profeet zich tegen ieder persoonlijk: 'o mens'. De enkeling kan zich niet verschuilen in de grote groep. Het volk krijgt te horen, dat zij 'het volle recht des HEREN' moet erkennen, vers 5. Het volle recht des HEREN is naar voren gekomen in de uittocht uit Egypte, het zenden van Mozes en Aäron en Mirjam, de zegeningen van Bileam (die hij helemaal niet van plan was uit te spreken) en de intocht in Kanaän. De HERE geeft een acte van trouw. De HERE is rechtvaardig geweest, d.w.z. Hij handelde naar Zijn Woord. Met het woord 'rechtvaardigheid' heeft de mens nogal eens moeite. Als we spreken over de rechtvaardigheid van de HERE, dan weten we dat daarmee bedoeld wordt, dat de HERE doet wat Hij gezegd heeft. De HERE is trouw aan het Woord. Datzelfde wordt

van het verbondsvolk gevraagd: trouw zijn aan het Woord van het verbond. Rechtdoen naar de wet. De verbondssluiting wordt weer in herinnering gebracht zoals bij huwelijksmoeilijkheden ook verwezen kan worden naar de beloften, die bij de huwelijksluiting uitgesproken zijn: 'zo hebt u zich toch aan elkaar verbonden; elkaar nooit te verlaten, elkaar trouw te blijven, in goede en kwade dagen'. De HERE houdt het tweestammenrijk gewoon aan het vastgelegde recht. De eis wordt geuit: u moet rechtvaardig leven. Het recht van het verbond is nog steeds van kracht. Er dreigt echter een spraakverwarring over het woord rechtvaardigheid en dus ook over gerechtigheid. De mensen hebben daar de mond vol van. De meesten bedoelen ermee: overeenkomstig de rechten van de mens. Steeds minder wordt er in onze samenleving over het recht van de Here gesproken. Van veel kansels is te horen, dat de boodschap van de rechtvaardigheid een politieke aangelegenheid is; daarbij worden eigen inzichten als norm gehanteerd. Het hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, waarover de Bergrede spreekt, wordt meermalen tot een aanmoediging voor de revolutionaire bevrijdingsbewegingen. De bevrijdingstheologie schermte met het woord rechtvaardigheid om de verdrukten te verlossen. Rechtvaardigheid is allereerst een bijbels woord: de HERE heeft zijn recht geopenbaard; daaruit blijkt wat goed en recht is.

Het element van vastheid en eeuwigheid mogen we daarbij niet over het hoofd zien. Dat recht geldt voor alle mensen en alle tijden. Het verbondsvolk t.t.v. Micha had zo haar eigen opvattingen over rechtvaardigheid. De handel is ontwricht door bedrog en corruptie; de samenleving gaat kapot door leugen en onrecht; en dat in de kerk! De profeet roept op tot reformatie door terug te keren naar het recht van de HERE. We verbazen ons weleens over de lankmoedigheid van de HERE; Hij wachtte met het strenge oordeel tot de maat van Zijn gramschap vol was. Het vonnis, dat Micha moet bekend maken, toont heel duidelijk de lankmoedigheid van de Verbondsgod. Er was geen sprake van een schuldbewust vluchten tot de HERE; de HERE was immers met Zijn volk. Het verlamme gevoel van gearriveerdheid had zich van het volk meester gemaakt. Het was de plicht van Israël om de wet te overdenken en toe te passen; de eis van de HERE was bekend: de mens moet in ware gerechtigheid leven. De mens kon dat bij de schepping ook. De kerk belijdt, dat de mens naar Gods beeld is geschapen, daardoor bezat hij gerechtigheid.

Voor de zondeval leefden Adam en Eva overeenkomstig het Woord van de HERE. Door de overgave aan de zonde heeft de mens de schep-

plingsgave verspeeld. De HERE handhaaft het recht, maar de mens kan daaraan niet voldoen, zodat de mens geen kant meer op kan. De HERE maakt door een wonder een eind aan deze impasse: Hij stuurt Zijn Zoon om te voldoen aan het geschonden recht. De Here Christus wast door Zijn bloed het vuil van het onrecht weg. Wat voor gevolgen heeft dat voor onze manier van leven? De Here geeft door Zijn Woord en Geest de kracht om rechtvaardig te handelen. Naar het recht van de HERE: in liefde tot God en tot de naaste.

Terneuzen

C. J. MEWE

KERKELIJK LEVEN

* * De koninklijke weg

Wanneer wij ons verdiepen in de vragen rondom de kontaktoefening met kerken in het buitenland, kunnen wij globaal drie 'modellen' van correspondentie onderscheiden.

1. Wij maken het ons gemakkelijk en wij oefenen alleen contact met onszelf en met de kerken, die door de emigratie van vrijgemaakte broeders en zusters zijn ontstaan.

Stellig beseffen wij dan ook nog wel, dat de Heilige Geest onder méér mensen zijn werk in de wereld verricht dan alleen onder ons en de onzen. Maar ten aanzien daarvan verklaren wij dat de gangen van de Geest voor ons niet na te speuren zijn. Mochten sommige buitenlanders ertoe komen om 'de vrijmaking' te 'erkennen', dan eerst komen zij serieus in het beeld. Maar overigens blijven wij onder elkaar. Wij kennen de weg en verstaan elkaars spraak.

2. Wij oefenen contact met alle kerken in het buitenland, die dergelijk contact begeren. Wij omringen onszelf met interessante buitenlandse vrienden, laten ons gezicht op allerlei synoden of internationale samenkomsten zien en ontwikkelen op die manier een wijdvertakte organisatie voor kerkelijk toerisme.

Wij lachen de brede lach van de geslaagde oecumenicus; is hij niet uitgegroeid boven het gekweld bestaan van de extremist, die altijd bekommerd is om de vele gebreken van de vele kerken? Wij doen niet moeilijk voor een ander en verwachten hetzelfde van hem.

3. Wij zijn dankbaar voor eigen erfenis en eren daarin de goede leiding van de Heer der kerk. Tegelijk weten wij dat Hij ook vele anderen in deze wereld op zijn weg gezet heeft. Onze weg is wel zijn weg, maar daarom zijn al zijn gangen nog niet gangen over onze wegen. Wij willen maar zeggen: Christus roept zijn volk in allerlei tijden, landen en kulturen en geeft aan al die mensen een eigen weg, die past bij hun behoeften, geschiedenis, actuele situaties. Ieder krijgt zijn eigen mogelijkheden, beproevingen en overwinningen van Hem. Dat vindt zijn neerslag, met name ook in de onderscheiden konfessies en kerkorden. En dat zullen wij maar te respekteren hebben. Beter ge-

Over huwelijk en seksualiteit

J. Veenstra

VAN PEUTER TOT PUBER

Een bijbelse leidraad bij de moeilijke maar noodzakelijke seksuele opvoeding. Met foto's en verhelderende tekeningen.

175 pag., f 19,90

Walter Trobisch

IK BEN ZESTIEN

'Zestienjarigen zijn geen kinderen meer en toch ook geen volwassenen. Ze streven er naar zich van het gezin los te maken, maar kunnen nog niet op eigen benen staan.' Een intieme briefwisseling tussen tieners en de auteur.

172 pag., f 15,90

Walter Trobisch

WANNEER KOMT DE BABY?

Geboorteregeling in christelijk perspectief.

60 pag., f 4,90

Marleen Ramaker

GETROUWD ... EN DAN?

Studies over huwelijk, seksualiteit, gezin en opvoeding. Dit boek wil een praktisch hulpmiddel zijn om te ontdekken wat Gods bedoeling met huwelijk en gezin is. Aan het eind van elk hoofdstuk enkele vragen om het gesprek tussen man en vrouw over het behandelde onderwerp te bevorderen.

180 pag., f 15,90

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij de uitgever

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, tel 01100-15591

zegd: daarin zullen wij de Heer der kerk te respecteren hebben.

Daarom zullen wij de gelovigen in andere landen met respect voor hun eigen geschiedenis tegemoet treden. Dat respect is geen beleefde tolerantie of neerbuigende vriendelijkheid, maar respect voor Christus' veelzijdige aktiviteit. Waarom zou dankbaarheid voor eigen geschiedenis niet kunnen samengaan met openheid voor andermans weg door de wereld?

Het zal de lezer duidelijk zijn, dat wij kiezen voor laatstgenoemd 'model'. De twee eerstgenoemden zijn vanuit de mens en zijn gemakzucht ontworpen. Het eerste getuigt namelijk van sektarische en het tweede van schijn-oecumenische gemakzucht.

Het derde 'model' vindt zijn wortel in het geloof dat Jezus Christus leeft en zich een kerk op allerlei plaatsen vergadert, tot op de dag van heden.

Maar juist de behartiging van deze vorm zal dan ook de meeste inspanning vragen. Want in de ontmoeting met gelovigen uit andere tradities verliezen ook allerlei vormen en manieren van ons hun vanzelfsprekendheid. Kennismaking met het buitenland leidt ook altijd tot een opnieuw beschouwen van eigen situatie. Alleen de oppervlakkige toerist, die veel kilometers wil maken, komt net zo thuis als hij wegging. Hij vindt eigenlijk alleen zichzelf maar interessant en had dus net zo goed thuis kunnen blijven.

Wie echt communiceert met kinderen van God die langs een andere weg dan wij geleid zijn, wordt verlost van iedere neiging tot zelfgenoegzaamheid of zelfverabsolutering. Evenmin zal hij behoefte voelen om te vitten of te schoolmeesteren. Hij zal integendeel juist ontdekken dat wij van de buitenlanders nog veel kunnen leren, b.v. ten opzichte van de liturgie en de levensstijl.

Wanneer deze dingen ons helder voor de geest staan, zullen wij kunnen ontkomen aan de valstrik, die ons zo vaak gespannen wordt, nl. om de machtige wereld van de schijn-oecumene te bestrijden met het wapen van vrijgemaakte eenkennigheid. Christus heeft een betere weg voor ons en zijn weg is een koninklijke weg.

Waarom is dat een koninklijke weg? Niet, omdat wij daarover als koningen door de wereld kunnen schrijden, maar omdat Hij als onze Koning ons daarop voorgaat en ons als zijn knechten roept tot de navolging van Hem. Dat heeft Hij ons geleerd in de laatste nacht voor zijn verzoenend sterven (Luk. 22 : 24 vv.).

* * Problemen onderweg

Vorige week hebben we al het een en ander opgemerkt over de moeite van de kerkelijke kontaktoefening over de landsgrenzen heen. Het verhaal was nogal ingewikkeld, want er zijn veel complicaties in de wereld — ook in de kerkelijke wereld.

Toch vraagt dat verhaal om een vervolg, ook al weten we van tevoren dat het er niet eenvoudiger van zal worden. Gemakshalve blijven wij ons beperken tot het voorbeeld dat wij vorige week naar voren schoven: de relatie tussen de Nederlandse en de Zuid-Afrikaanse kerken. Wij laten bovendien de complicaties rondom de Nederlands gereformeerde kerken momenteel buiten bespreking.

De lezer denke zich in dat in de nabije toekomst zou gaan gebeuren, wat de synode van Arnhem-1981 voor ogen stond: het kerkelijk contact met *Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika* (GKSA) wordt na veertig jaar hersteld en dat contact groeit te zijner tijd uit tot een volledige kerkelijke *correspondentie*.

Dan staat de GKSA voor het feit dat zij een dubbele correspondentie met Nederland onderhoudt, met de christelijke gereformeerde kerken en de (vrijgemaakte) gereformeerde kerken. Die situatie is stellig denkbaar; tegelijk kan zij slechts als een voorlopige situatie getolereerd worden.

Immers, wanneer 'dubbele correspondentie' als een normale en permanente figuur aanvaard zou worden, wordt zij een instrument van een zeer bedenkelijke en onwettige zaak, die wij *kerkelijk neutralisme* noemen. Wij blijven met iedereen goede vrienden, maar het raakt ons blijkbaar niet dat die goede vrienden van ons geen vrienden van elkáár zijn. Het vrede sluiten met een dergelijke situatie zou ons met elkaar te staan komen op een aanzienlijk verlies aan kerkelijke stijl. Want in de kerk van Christus behoren wij elkaar te bewaren in de gehoorzaamheid aan de waarheid, die in Christus is. Scherpen wij elkaar daar niet op tot dergelijke gehoorzaamheid, dan kunnen wij wél een tot niets verplichtende vriendenclub formeren, maar wij ontzinken aan het niveau van de gehoorzaamheid. En alleen dát is de weg van de kerk, die naar de grote toekomst van Christus heenleeft. Op die weg moeten wij meer zijn dan *vrienden* van de waarheid; wij behoren ons daar aan de waarheid gehoorzaam te onderwerpen. Volgens het duidelijk onderricht van de Heilige Schrift is dat de weg van de echte broederliefde, van de heiliging in de waarheid en van de echte eendracht, waarover onze Heer en Meester zijn Vader heeft aangesproken in zijn hogepriesterlijk gebed (Joh. 17 : 17-19; Rom. 1 : 5; 6 : 16, 17;

16 : 26; 2 Kor. 10 : 5, 6; Gal. 5 : 7; Ef. 4 : 15; 6 : 14; 1 Tim. 3 : 15; 1 Petr. 1 : 2, 14, 22; 2 Joh. 1-4; 3 Joh. 3, 4, 8).

Mocht het dus komen tot kerkelijke correspondentie tussen GKSA en ons, dan heeft deze GKSA een duidelijke profetische roeping te vervullen ten aanzien van de kwalijke kerkelijke verhoudingen in Nederland. Hoe zal zij ooit vrede kunnen sluiten met de abnormale situatie tussen haar twee zusterkerken?

Maar dit is nog slechts één kant van de zaak. De andere kant is deze, dat ook wij in dat geval met de zaak van de 'dubbele correspondentie' gekonfronteerd zullen worden.

Wij hebben immers al jaren kerkelijke contacten met Zuid-Afrikaanse gelovigen. Het zijn de leden van *Die Vrije Gereformeerde Kerken in Suid-Afrika* (VGKSA) te Pretoria, Johannesburg en Kaapstad. Dus zullen wij voor ons deel te maken krijgen met het feit, dat wij corresponderen met twee kerkelijke groeperingen in één land. Twee kerkverbanden, die tot op deze dag niet samen optrekken.

Evenzeer als de GKSA een roeping ten aanzien van Nederland naar zich zal zien toekomen, zullen wij tot kerkelijk dienstbetoon in Zuid-Afrika ons verplicht moeten weten. Niet in déze vorm, dat wij vanuit Nederland wel eens even zullen dekreteren hoe het daarginds moet. Want zo iets heeft niets met dienstbetoon te maken. Maar het zal wél onze taak zijn ons grondig te laten informeren over de diverse posities, die men ginds ten opzichte van elkaar heeft opgebouwd om vervolgens in *die* realiteit zo mogelijk een helpende hand te bieden door vanuit de opdracht van Christus normatief te spreken over de verdere weg van zijn kerk in dat land.

Ieder zal verstaan dat dit geen geringe opdracht is. Ja, het is mogelijk om ten aanzien van deze konsekwenties van een kerkelijke correspondentie in een diep zuchten te vervallen vanwege het besef, dat wij tot deze dingen met elkaar niet in staat zijn. Waarom zouden we eigenlijk al dergelijke drukte naar ons toehalen? Waarom zouden we de zaken niet laten, zoals ze zijn? Waarom zouden we elkaar niet met rust laten? Laat ieder dan maar gelukkig zijn in zijn eigen samenleving en laten we verder niet zo moeilijk doen tegenover elkaar.

Ja, zo zou een mens bij zichzelf kunnen denken. Maar dat zou dan meteen ook het bewijs zijn van het feit, dat wij niet langer in het geloof leven. Het geloof in de drieënige God betekent tegelijk, dat wij de heilige algemene, christelijke kerk ge-

loven. Iedere zondag belijden wij dat met elkaar in de gemeente, overal in de wereld. Wie weet wat hij op dat moment zegt, zal niet in staat zijn om dat geloof in te ruilen voor de menselijke wijsheid: laat ieder maar blijven die hij is en waar hij is. Want dan zien wij ineens een groot aantal menselijke kerkinstellingen voor onze ogen verrijzen, die elk op menselijke maat gesneden zijn, maar wij zien en horen de Heer van de kerk nergens meer. De ene vergadering van Christus is geruild voor een groot aantal organisaties van onze menselijke religieuze beleving.

Wij hebben hier als gelovigen geen keus. Wij zullen Christus moeten liefhebben en navolgen in zijn werk. Anders vallen wij terug op onze redelijke, pragmatische en gemakkelijk hanteerbare inzichten. Voor die tweesprong staan wij immers iedere dag, in allerlei levenssituaties? Echt geloof zal zich kenmerken door het feit dat wij steeds opnieuw kiezen tegen onszelf en vóór Hem.

Want niet ieder die — iedere zondag opnieuw — tot Hem zegt: 'Here, Here' of bij iedere gelegenheid roept: 'kerk, kerk', maar wie de wil van Hem en zijn hemelse Vader doet, zal het koninkrijk der hemelen binnengaan. Die wil alleen is heilzaam en goed; wie zich daaraan onderwerpt, zal deuren zien opengaan die met geen menselijk geweld ooit geforceerd zouden kunnen worden.

* * Het effenen van de weg

Wij willen ditmaal eindigen met enige konkrete opmerkingen over de mogelijkheden om een aantal hindernissen in het onderling verkeer van kerken op te ruimen. Ons nog steeds beperkende tot de kerken in Zuid-Afrika, zouden we gehoor willen vragen voor de volgende drie overwegingen.

1. De GKSA zal er goed aan doen zich te realiseren, dat het volstrekt onvruchtbaar is om aan de VGKSA haar zelfstandige instituering in 1950 en volgende jaren te blijven verwijten.

Een van de voornaamste oorzaken daarvan was immers gelegen in haar eigen argeloosheid ten aanzien van de tot 1976 volgehouden correspondentie met de synodale kerken in Nederland. Die correspondentie bracht als vanzelf ook mee het continuëren van het contact met een instituut als de Vrije Universiteit, dat zich gaandeweg meer als een vijand van de gereformeerde leer en de gereformeerde levensstijl geopenbaard heeft. Die argeloosheid had als keerzijde een negatie van de toen bepaald wél aktuele zaak van de vrijmaking en de daarachter liggende oorzaken.

Wij zijn dankbaar voor het verbreken van dit contact, maar het feit valt niet ongedaan te

maken dat *ruim twintig jaar eerder* de noodzaak daarvan reeds op heldere wijze aan de synode van de GKSA voorgehouden is. Overhaasting is een kwalijke zaak, maar onderschatting van de korrumpierende kracht van de deformatie niet minder. Terecht heeft de synode van Arnhem-1981 (*Acta*, p. 262 v.) dringend verzocht om de correspondentie niet langer te belasten met verwijten over 'systeemdenken' en meer dergelijke nare dingen.

2. Onze broeders en zusters in de VGKSA zullen er goed aan doen voor zichzelf na te gaan wat het konkreet betekent, dat het Woord van God in Zuid-Afrika niet bij hen begonnen is en niet alleen hen heeft bereikt (1 Kor. 14 : 36). Zomin als dat van óns in Nederland gesteld kan worden, kan het van hen in Zuid-Afrika worden gezegd. Christus was eerder in Zuid-Afrika dan de Nederlandse emigranten van na de Tweede Wereldoorlog. Respekt voor dat werk van Christus zal de houding in dat nieuwe vaderland moeten kenmerken.

Vanuit de respekt zal het ook mogelijk zijn begrip op te brengen voor het feit dat de Zuidafrikaanse kerken door de eeuwen heen een eigen signatuur en stijl ontwikkeld hebben, die vanuit de geschiedenis en de cultuur van dat land verklaarbaar zijn. Datzelfde geldt voor iedere kerk, waar ook ter wereld.

Hiermee worden geen misstanden goedgepraat; de bedoeling is slechts om tot voorzichtigheid in de kritiek te stimuleren. Alles wat begrijpelijk is, is dáárom nog niet goed. Maar alles wat in onze ogen niet goed is, moet toch wél eerst door ons begrepen worden.

3. De broeders en zusters in de VGKSA zullen wijs handelen, wanneer zij de idee loslaten alsof de GKSA na veertig jaar alsnog vóór alle dingen tot 'erkenning' van de vrijmaking als 'werk des Heren' zou moeten komen, omdat er anders van een hartelijke kontaktoefening geen sprake kan zijn.

Daartegenover zouden wij willen stellen: niet de erkenning van de vrijmaking, maar de herkenning van de gereformeerde leer (over en weer) is doorslaggevend bij het aangaan van kerkelijke kontakten. Wie de *Acte van vrijmaking of wederkeer* (van 11 augustus 1944) nog eens leest, zal bij die lektuur door twee dingen getroffen worden:

a. De gereformeerde kerken, zoals die uit de strijd van de *zestiende* eeuw te voorschijn gekomen zijn, worden *vrijgemaakte* kerken genoemd. Deze vrijgemaakte kerken hebben in de vorige eeuw één- en andermaal de strijd voor de bewaring van die vrijmaking moeten opnemen en deze kerken zijn

'tot kort voor dezen' (= 1944) vrijgemaakte kerken gebleven.

b. In die vrijgemaakte kerken heeft een inbraak plaatsgevonden: de inbraak van valse leer en hiërarchie. De *Acte* spreekt van de '*ingebroken tirannie en hiërarchische heerschappij*'.

Wie nu een rijk familiebezit van het voorgeslacht mocht erven en dat graag aan de volgende generatie wil doorgeven, zal een inbreker zo snel en effectief mogelijk de deur uitwerken, o.m. uit respekt voor dat voorgeslacht en in het belang van het nageslacht.

Komt daarna het moment van de overdracht van het bezit aan de kinderen, dan zal de erflater toch over méér zaken spreken dan alleen over dat dramatische incident van de inbraak. Hij hoeft die zaak niet te verzwijgen; hij kan daarmee immers bewijzen, hoe noodzakelijk het is om altijd waakzaam te blijven.

Maar het gaat om het bezit, niet om de inbraak en de strijd daartegen.

Zo gaat het nu ook met de schat van de kerk. In de *zestiende* eeuw werd die schat door Gods grote genade onder het stof van vele eeuwen vandaan gehaald. Diezelfde schat werd in de negentiende eeuw opnieuw aan het licht gebracht en nóg eens werd hij bedreigd in de twintigste eeuw. Maar steeds werd de schat door de Here veilig gesteld. Om die *schat* ging het in vroeger tijden én bij de vrijmaking. Zo belijden we het immers aan het slot van de Dordtse Leerregels.

De vrijmaking was geen doel in zichzelf, maar een middel in dienst van een grotere zaak. Daarom kunnen wij dus ook niet over de noodzaak en het nut van die vrijmaking spreken, wanneer wij niet tegelijk spreken over de schat. Anders praten we over een abstraktie.

Het feit dat wij deze schat nu nóg (en zelfs beter dan vroeger) kennen en aan onze kinderen doorgeven, is de komplette 'winst' van de vrijmaking. De leer van de Schriften is een internationale zaak, de vrijmaking kan moeilijk een Nederlands exportartikel zijn. Dat zou pas het geval zijn, wanneer ook de ingebroken tirannie van de jaren 1942 vv. een internationale zaak zou zijn geweest.

In het konkrete geval van de GKSA komt daar dan momenteel nog bij, dat men zich op dit moment — 39 jaar na de vrijmaking in Nederland — door eigen Zuidafrikaanse problematiek (de propaganda van de charismatische beweging voor de zgn. 'grootdoop') gedrongen weet het subjektivisme in de doopsbeschouwing te bestrijden en daarmee impliciet afscheid neemt van de in 1945 en volgende jaren nog zo dominerende kuypერი-

aanse verbondsleer.

Daarom zal 'trouw aan de vrijmaking' voor ons in binnen- en buitenland betekenen een waarmaken van de toezegging van de Acte van vrijmaking, nl. dat wij 'gemeenschap willen onderhouden, zo haast als men zulks hebben kan, met alle gelovigen, waar ook de Zoon van God dezelve vergaderd heeft of immer wederom zal willen vergaderen, allen die met vermindering van het ongoddelijke pad der sektarische, onkatholieke eigenwilligheid en afzondering, met ons bereid zullen bevonden worden te willen staan of te gaan staan op de grondslag alleen der aangenomen formulieren van enigheid'. De taal is wat zwaarwichtig en de zin is wat lang — maar wat hier staat, is een woord dat de tijden verduren kan.

Wij beseffen diep dat met deze drie overwegingen, die in een Nederlandse studeerkamer zijn geproduceerd, bij lange na niet alle aspecten van de verhouding tussen VGKSA en GKSA onder de aandacht zijn gebracht.

Onze bedoeling was slechts een illustratie te

geven van ons inzicht in de draagwijdte van kerkelijke correspondentie en de konkrete hulp, die wij daarin van elkaar mogen verwachten en aan elkaar kunnen bieden.

C.T.

M. Ward

LIZA

Door een niet uit te blussen geloof en liefde komt een verwoest leven tot bloei.

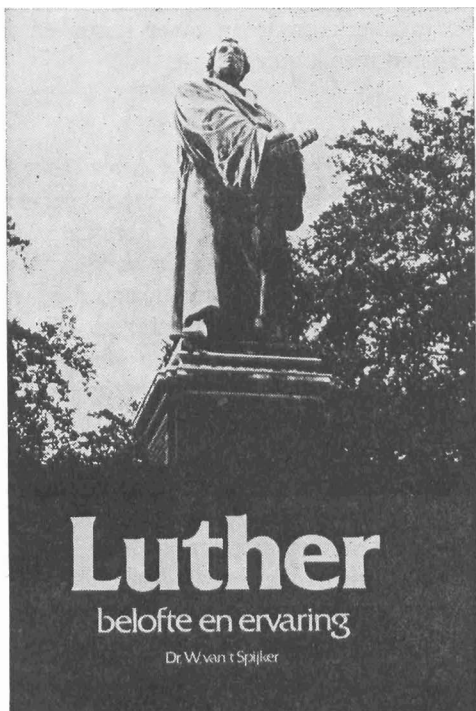
Dit bekroonde boek vertelt hoe een epos van onstuitbare geestkracht.

144 pag. f 9,90.

**OOSTERBAAN
& LE COINTRE B.V.**

Postbus 25 - 4460 AA Goes - Tel. 01100-15591

Een compleet en handzaam LUTHER-boek

DR. W. VAN 'T SPIJKER

LUTHER — belofte en ervaring

De kerkhervormer Maarten Luther staat in onze tijd meer dan ooit in de belangstelling. Zijn visie op kerk en staat, rechtvaardiging en geloofsaanvechting blijkt ook voor de tegenwoordige mens van groot belang.

De auteur belicht Luthers leven en werk vanuit de begrippen belofte en ervaring. Op die manier wordt Luther als méns geschilderd, en niet als een onbereikbaar figuur uit de kerkgeschiedenis.

Het eerste deel van dit boek staat stil bij een aantal belangrijke perioden en gebeurtenissen in Luthers leven. De theologische achtergronden daarvan worden in het tweede deel uitgewerkt.

De vele foto's en prenten, de registers, de uitgebreide literatuurverwijzingen, een tijdstafel en een kaart maken deze uitgave tot een compleet en handzaam Lutherboek.

256 pag. ruim geïllustreerd
paperback f 27,90 gebonden f 29,75

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij de uitgever:

OOSTERBAAN & LE COINTRE b.v. Westwal 45, 4461 CM Goes, Tel. 01100-15591

Een vaste burcht

Samen zingen in . . .

Aldus de aankondiging van een samenzangavond in Arnhem en Amersfoort rond hervormingsdag 1983. Waarom vragen we hier aandacht voor deze avonden? Niet om u op te wekken daar toch vooral heen te gaan: op het moment dat u dit leest zijn beide avonden waarschijnlijk al achter de rug, maar wel omdat ik denk dat dit initiatief van de werkgroep 'Muziek en lied' het waard is om bredere bekendheid te hebben.

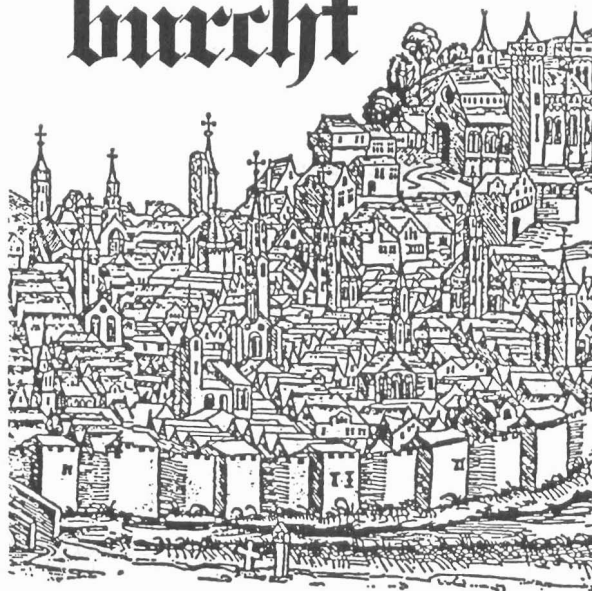
Wij kennen allen wel die koor- en samenzangavonden waarbij een aantal koren uit een bepaalde omgeving samen het programma vullen. Dat gebeurt bijvoorbeeld op districts-zangavonden van het Landelijk Verband van gereformeerde koren, korpsen en musici. Of een aantal koren geven samen een concert. Het probleem bij zulke avonden is vaak de programmering. Dikwijls gaat het zo dat elk medewerkend koor op zo'n avond de beste stukken uitvoert, die het op dat moment als het ware 'in voorraad' heeft. Het programma als geheel heeft vaak iets weg van los zand. Er zit geen lijn in, geen echte programma-opbouw. Nu kan dat op verschillende van die avonden misschien moeilijk anders. Niet elk koor heeft ook de mogelijkheid om voor een programma terwille van de programmering een bepaald stuk in te studeren. Maar toch is het wellicht mogelijk om aan die programma-opbouw meer aandacht te besteden dan nu vaak gebeurt. Ik wil daarom iets vertellen van de programma's die al een aantal jaren uitgevoerd worden onder auspiciën van de werkgroep 'Muziek en lied' in de St. Joriskerk in Amersfoort en dit jaar ook in de Koepelkerk in Arnhem.

'Muziek en lied'

Het streven van deze werkgroep is om de vele vormen van het kerklied dichterbij de kerkmensen te brengen. Daartoe zijn er in de verschillende kerkgebouwen van de geref. kerk van Amersfoort-Centrum een aantal korte samenzangprogramma's geweest, vaak rond de Christelijke feestdagen, dikwijls met medewerking van één van de plaatselijke koren of van een schoolklas. Kenmerkend voor al deze programma's is dat ze een mondelinge toelichting meekregen: één van de leden van de werkgroep praat op zo'n avond de verschillende programmapunten 'aan elkaar' en geeft daarbij dan

1483-1983

een vaste burcht

waardevolle achtergrond-informatie, iets wat door de luisteraars op prijs gesteld wordt. Eén keer per jaar wordt er een groter programma uitgevoerd in de St. Joriskerk, waaraan meer koren en instrumentalisten mee kunnen doen.

Hoe ziet zo'n programma eruit?

Als we het programmaboekje voor zo'n avond doorkijken vinden we veel bekende programmapunten: samenzang, orgelsolo, koorzang, enz. De samenzang gebeurt vaak in de vorm van wisselzang waarbij nu eens de vrouwen, dan weer de mannen, dan weer 'wij allen' zingen. Alle teksten van de te zingen liederen staan vermeld, al dan niet met een muzieknootatie. Tot zover allemaal vanzelfsprekend en niets bijzonders. Wat is dan wel bijzonder? Twee dingen. In de eerste plaats het thema. Uit de geschreven toelichting op het programma, vóór in het programmaboekje, blijkt dat het programma een eenheid wil zijn. Het is opgebouwd rond een bepaald thema. Alle programmapunten passen in het thema dat voor dat jaar gekozen is. Voorbeelden van zulke thema's zijn: 'Gij zijt mijn verwachting', liederen van verlangen, 'U roep ik aan', 'Uw koninkrijk kome', en dan dit jaar 'Een vaste burcht'.

In de tweede plaats valt op dat de namen van de medewerkende koren, dirigenten, organisten,

enz. niet voor in het programmaboekje vermeld worden, maar pas op de laatste pagina. Ook is niet te vinden welk koor nu precies wat zingt. Er staat alleen maar de aanduiding: 'koor'. Dat is niet zonder opzet gebeurd. Het is in deze programma's kennelijk minder belangrijk wie het nu precies zijn die dit lied of dat muziekstuk uitvoeren. Het gaat om het programma. Het wil echt het idee geven van het sámen een programma uitvoeren. Het is dan ook geen concert.

Ik denk dat dit element op meer zangavonden nadrukkelijker zou kunnen worden gebruikt. Wat is het fraai om in een kerk met een fijne akoestiek een aantal koren te hebben op verschillende plaatsen en om dan in een wisselzang — nu eens dit koor, dan dat koor en dan weer samenzang — een lied (alle coupletten!) te zingen. Wat kan dat mooi klinken. En dan is het niet zo belangrijk welk koor nu precies dit of dat couplet zingt: het gaat immers om het lied.

Hoe komt zo'n programma tot stand?

Om een dergelijk programma in elkaar te 'knutse-

"EEN VASTE BURCHT"

Voor het zesde achtereenvolgende jaar in de Sint Joriskerk en nu voor het eerst in de Koepelkerk : Samen zingen.

Dit jaar staan koor- en samenzang in het teken van het vijfthonderdste geboortjaar van *M a r t e n L u t h e r*

Van zijn hand is het bekende lied : " Een vaste burcht is onze God ".

Luther had de Bijbel als het Woord van God weer ontdekt. Das Woord predikte hij van de preekstoel.

En hij liet de gemeente weer zingen.

In 1545 schreef hij : " Zingt de Heer een nieuw lied, zingt de Heer, gij ganse aarde, want God heeft ons hart vrolijk gemaakt, door Zijn lieve Zoon, die Hij ons gegeven heeft tot verlossing van zonde, dood en duivel. Wie dit niet ernstig gelooft, die kan het niet laten : hij moet vrolijk en met lust er van zingen en spreken, opdat anderen het ook horen en naderbij komen ".

Eerst werden de liederen los gedrukt, verspreid en gezongen.

Later kwamen er meer gebundeld uit.

Luther was, zoals men in die tijd in Duitsland noemde een "Meistersinger" :

hij schreef de tekst en de melodie. De melodie gaf aan de poëtische muzikale vleugels, zo ontstonden volwaardige kerkliedereren.

De vreugde van het nieuw ontdekte evangelie, kreeg door zijn hand muzikale vormen; het evangelie gezongen in de volkstaal : oude latijnse hymnen,

zo getoonset, dat het volk ze kon meezingen.

Sommige melodieën zijn zo eenvoudig, dat kinderen ze meteen kennen.

Gebruikmakend van de vele bestaande melodische formules schreef Luther

bij zijn teksten melodieën van een totaal verschillend karakter, soms heel ingetogen en devoot, dan weer uitbundig, robuust en dynamisch.

Bij Luther ontstaat een totaal nieuwe woord-toonverhouding.

Maarten Luther was niet de eerste, die een begin maakte met die grote liederenschat in de volkstaal.

Een voorbeeld is daarvan het lied " Allein Gott in der Höh sei ehr", dat al eerder ontstond.

Luther bleef ook niet de enige.

Het werk van de Heilige Geest sette velen in vlam; in Geneva,

Basel en Straatsburg.

Vele nieuwe psalmberijmingen verschenen.

Dat was een groot wonder.

Binnen en buiten de kerkmuren werd weer gezongen en gespeeld.

Nog steeds klinken Luthers liederen door in vele composities.

Dat kunt u vanavond horen. Wij gaan geen wens eren.

Wij allen zullen vanavond zingen : "God in den hoog' alleen sij d'eer."

len' is veel overleg nodig. De werkgroep overlegt met de verschillende dirigenten over de mogelijkheden voor een bepaald jaar. Dat overleg moet uiteraard in een vroeg stadium plaatsvinden. Welk thema wordt er gekozen? Hoe kunnen koren, organisten, instrumentalisten op dit thema inspelen? Is het mogelijk om dit lied, dat orgelwerk of die koorcompositie in het programma op te nemen? Hoe lang duurt alles? Krijgen we voldoende afwisseling in het programma? Hoe zal het publiek op dit programma reageren? Zo'n overleg is zinvol, hoeft niet verschrikkelijk veel tijd te vragen — véél is telefonisch af te doen — maar vraagt wel een behoorlijke mate van inschikkelijkheid van deze en gene. Als een dirigent een bepaald koorstuk er per se in wil hebben, ook al past het niet zo goed in 't geheel, ja, dan valt er niet veel te overleggen. En als een organist niet zo veel zin heeft in de kleine orgelwerkjes die echt bij het thema passen, maar juist dat ene grote orgelwerk wil spelen dat hij juist onder handen heeft, is het overleg niet zo eenvoudig. Maar daar staat en valt de programmering mee. Alleen als ieder tot echt overleg bereid is kan er een goed programma uit komen. En dan blijkt vaak dat er nog best een behoorlijke ruimte binnen een bepaald thema zit om ook zoveel mogelijk alle medewerkenden aan hun trekken te laten komen.

Tenslotte . . .

Aan een dergelijk programma kunnen velen meedoen. Ook die koren die nog maar weinig op hun repertoire hebben. Misschien kunnen ze zelf niet een volledige avond verzorgen. Wat is het dan fijn voor zo'n koor om in een dergelijk programma in een mooie en goed klinkende kerk mee te doen. Dit laatste — een mooie kerk met een goede akoestiek — is natuurlijk geen absolute voorwaarde, maar het is wel erg fraai als het mogelijk is. In Amersfoort wordt daarvoor de St. Joriskerk gehuurd. Dat kost natuurlijk wel heel wat, maar 't blijkt dat, als de kerk goed bezet is — en dat kun je krijgen als het programma goed is en als er veel medewerkenden uit de regio komen —, de kosten via de verkoop van het programmaboekje én een kollekte aan het eind er uit komen. Want de kosten voor zo'n avond zijn alleen maar onkosten; 't is geen concert, dus geen honoraria. Wellicht zijn er ook in andere plaatsen mogelijkheden in deze zin.

In het bovenstaande heb ik u willen informeren over een mijns inziens goed initiatief dat — in welk opzicht dan ook — best navolging verdient.

Het inleidend woord bij het programma van dit jaar van de hand van Sybrand M. Steen.

JANNES MUNNEKE

De 'vredes-demonstratie' van 29 oktober

In *Hervormd Weekblad* spreekt dr C. Bezemer zijn afkeuring uit over de religieuze samenkomst die op 22 oktober in Roosendaal is gehouden, waaraan talrijke 'kerkelijke instanties' deel hebben genomen. Hij spreekt er zelfs zijn 'verbijstering' over uit. Wat acht hij nl. het erge van deze samenkomst? Hij schrijft:

Wat is nu het erge van de bijeenkomst in Roosendaal? Met opzet heb ik meermalen, ook in het opschrift, het woord 'samenkomst' gebruikt. In het bericht in Trouw wordt gesproken van 'dienst', 'vredesviering', 'gebedsdienst en agapèviering'. In weerwil van deze mooie benamingen valt het toch niet te ontkennen, dat het in wezen om een politieke samenkomst gaat, die o.m. belegd is door het IKV, dat bij de laatstgehouden Kamerverkiezingen adviseerde om op de linkse partijen te stemmen. Dat deze samenkomst wordt aangeduid als gebedsdienst is als zodanig nog niet zo verwerpelijk. Maar bedenkelijk wordt het wanneer we ons realiseren, dat het gaat om een voorbereiding op de landelijke demonstratie een week later in Den Haag tegen de mogelijke plaatsing van kruisraketten in Nederland. Volgens de praeses van de Gereformeerde Synode is het zelfs een zinnige voorbereiding. Er is dus sprake van een gekwalificeerde bijeenkomst, die inspeelt op de komende demonstratie in Den Haag, waarbij gedaan wordt alsof een kwestie, die de gehele wereld aangaat alleen maar een Nederlandse aangelegenheid is. Heel anders zou het geweest zijn, wanneer men had willen samenkomen om te bidden voor vrede en gerechtigheid in de gehele wereld, los van de activiteiten van bepaalde vredesbewegingen en los van de demonstratie in Den Haag.

Nadat dr Bezemer gewezen heeft op het eenzijdig karakter van deze demonstratie signaleert hij wat hij het 'meest afkeurenswaardig' vindt, dat men nl. aan deze samenkomst het karakter geeft van een agapèviering:

Het meest afkeurenswaardige van de samenkomst is echter, dat deze het karakter heeft van een agapèviering, waarin brood en wijn zullen worden rondgedeeld. Maar — zo wordt er bij gezegd — officieel is er geen sprake van een eucharistie of avondmaal. De inzettingswoorden, of iets, wat daarop lijkt, zullen ontbreken. Waarom deze verwrongen 'viering', die aangeduid wordt als agapèviering? Dit is onwaarachtig, aangezien een agapè een volledige maaltijd was, terwijl men van deze zogenaamde agapèviering een verkapt avondmaal maakt met uitdeling van brood en wijn. Men vraagt zich af, of op deze wijze de samenkomst in Roosendaal geen schertsvertoning wordt, die in wezen een aantasting betekent van de heiligheid van het avondmaal en de eucharistie. Dat is het meest verwerpelijke van de bijeenkomst in Roosendaal. Het moet eigenlijk als onmogelijk beschouwd worden, dat leidinggevende kerkelijke personen al dan niet als officieel vertegenwoordiger daaraan deelnemen.

In een naschrift deelt hij mee dat tot zijn grote teleurstelling ook ds C. B. Roos en dr R. J. Mooi, resp. praeses en secretaris-generaal van de Hervormde Synode, namens het moderamen van deze Synode de samenkomst te Roosendaal zullen bijwonen.

We onderstrepen de bezwaren van dr Bezemer, maar achten het allemaal een machteloos gemopper, nu hij gemeenschap blijft onderhouden met een dergelijke kerkgemeenschap.

Hopeloze verwarring

In hetzelfde nummer van *Hervormd Weekblad* waarin dr Bezemer zijn 'verbijstering' uitspreekt over de agapèviering rondom de 'vredes-demonstratie' signaleert ds G. Jongeboer 'hopeloze verwarring' bij de grote volkskerken. Het CDA had nl. predikanten en priesters uitgenodigd, met hen te spreken tot steun van de 'christelijke politiek'. Hij spreekt over een verwarde discussie en over o.m. een hooggeplaatste roomse geestelijke die

niet meer weet op te brengen dan 'we moeten de mensen met liefde en begrip tegemoet treden' en als een m.i. wat verwarde andere geestelijke uitroept: 'Meneer, het gezin bestaat niet!', dan is de bijdrage tot het nadenken van het CDA in het geheel niets! Er openbaarde zich een grote tegenstelling tussen hen, die vast wilden houden aan wat men zou kunnen noemen 'de normatieve ethiek' en 'de situatie-ethiek'.

U begrijpt wat ermee bedoeld wordt. De eerste gaat uit van wat Gods Woord aan vaststaande beginselen zegt. De tweede gaat uit van veranderend verstaan van de Bijbel. Dus: hoe lees ik vandaag de Bijbel met voorbijgaan van vroeger of wat ook. Ik lees de Bijbel vandaag en ik versta dat in deze tijd en pas het toe op de situaties. Of eigenlijk: ik pas mijn visie aan de situatie aan. Dat is dus situatie-ethiek.

Zijn konklusie luidt:

Wanneer zulke nonsens wordt gedebiteerd, wat moet men dan voor slotsom stellen? Wel, geen andere dan dat de kerken van vandaag, door hun verdeeldheid en de heersende mening van hen, die weliswaar de grootste mond hebben, maar niets anders dan onzinnige kreten laten horen, geen enkele inbreng hebben in de politiek van ons land. De vraag van het CDA is helaas met neen te beantwoorden.

Deze vraag luidde: Kan men vanuit de kerken stimulansen geven aan de CDA-politiek? Dat deze vraag met 'neen' beantwoord moet worden is nog te weinig gezegd. De hele CDA-politiek is uit en door de afvallige volkskerken gevoed en gestimuleerd. Kerk en politiek zijn dermate met elkaar verbonden dat deformatie in de kerk óók gevolgen heeft voor de politiek!

Maar alweer: wat moeten we met dit machteloos gemopper, als het alleen maar bij woorden blijft?

Iets over onze zusterkerken in Korea

Zoals bekend werken drs J. M. Batteau en drs N. H. Gootjes als zendeling-hoogleraar aan het *Korea Theological Seminary*.

Onlangs gaf drs Gootjes enkele indrukken weer over het kerkelijk leven in Korea in een kerkelijk tijdschrift dat aldaar verschijnt.

Nadat hij zich eerst verzet heeft tegen de onderscheiding 'jonge' en 'oude' kerken — de kerk in Korea werd pas in 1907 geïnstitueerd — en erop gewezen heeft dat elke kerk dient gebouwd te worden op het fundament van apostelen en profeten met Jezus Christus als de hoeksteen (Ef. 2 : 20) schrijft hij (vertaald):

'De kerk in Korea is als kerk zeer oud. Maar leeft zij vandaag nog zoals de kerk dient te leven...? De vraag is niet of de kerk van Korea nog te jong is, maar of zij zich houdt aan de regels van het eeuwen-oude Huis van God, waarmee zij verbonden is.'

Het zijn dan drie zaken waarbij drs Gootjes de vinger legt. Allereerst de zaak van de *abortus provocatus*.

Hij wijst erop dat dit een wereldwijd probleem is en dat in Korea de abortus een normale zaak geworden is die in elk ziekenhuis wordt uitgevoerd. Hij vervolgt dan:

'Maar waar is het christelijk protest hiertegen in dit land? Ik verneem dat sommige oudere predikanten tégen abortus zijn, maar niemand vertelt mij dat de predikanten vandaag hierover preken, uitleggen wat er gebeurt en hun gemeente waarschuwen tegen deze praktijken. Natuurlijk is niemand gelukkig met abortus, maar men zwijgt erover.'

Gootjes wijst er dan op dat ook christen-vrouwen zich laten aborteren en niet gewaarschuwd worden dat dit zonde is. Hij vervolgt:

'Nu heeft de kerk van alle eeuwen, zover ik weet, nooit abortus toegelaten. Dit was ook de oorspronkelijke opvatting van de kerk in Korea. Veranderde de kerk in Korea ook haar oorspronkelijke standpunt? Wellicht niet principiële, men prijst abortus niet aan; maar zeker wel in de praktijk laat men dit toe zonder waarschuwing en het treffen van maatregelen hiertegen. Hebben de christenen in Korea hun oorspronkelijke standpunt op dit punt niet gewijzigd? Is dat niet een achteruitgang?'

Een tweede zaak, waarop Gootjes wijst is de z.g. 'gezinsplanning'. In veel landen is propaganda gemaakt voor het 'twee-kinderen-gezin', ja zelfs het 'één-kind-gezin'. Hij wijst er dan op dat het ene ouderpaar meer kinderen aan kan dan het andere, en vervolgt:

'Maar waar is vandaag het christelijk standpunt? Realiseert de kerk in Korea zich dat zij een christelijke kijk op gezins-planning moet hebben? Of volgen we de ge-

dachtengang omtrent de bevolking van de mensen om ons heen?'

Als laatste punt vermeldt drs Gootjes *het houden van de zondag*. Hij wijst dan op een feit dat hem ter ore is gekomen: op een christelijke middelbare school wordt men, vanwege het eindexamen gedwongen zondag's op school te komen. Kwam men niet, dan werd men geschrapt van de lijst van examen-kandidaten. Hij schrijft dan:

'Dus deze christelijke school acht de examen-resultaten belangrijker dan de trouw aan God en Zijn eredienst. En waar is de stem van de kerk? Protesteert men tegen een dergelijke handelwijze? Of zwijgt men? Maakt de kerk haar positie inzake het inacht nemen van de zondag duidelijk, of laat ze deze zaak rustig liggen?'

Hij geeft toe dat een vorige generatie op dit punt té strak was, maar stelt dat het huidige negeren van de zondags-rust niet te danken is aan een beter verstaan van het bijbels onderwijs, maar aan zorgeloosheid.

Als geneesmiddel wijst hij tenslotte hierop:

'De genezing kan slechts daarin bestaan dat de kerk stevig blijft staan op haar eigen sterke fundament, de bijbel.'

We zijn van mening dat drs Gootjes hier zaken heeft aangesneden, die ons allen raken.

W. G. d. V.

M. Ramaker

GETROUWD ... EN DAN?

Studies over huwelijk, seksualiteit, gezin en opvoeding.

Dit boek wil een praktisch hulpmiddel zijn om te ontdekken wat Gods bedoeling met huwelijk en gezin is. 21 studies over onderwerpen die voor elk echtpaar van belang zijn. Aan het eind van elk hoofdstuk enkele vragen om het gesprek tussen man en vrouw over het behandelde onderwerp te bevorderen.

180 pag. f 15,90.

OOSTERBAAN & LE COINTRE

Postbus 25, 4460 AA Goes.
Telefoon 01100 - 15591.